

Hetman Ukrainy i starszyzna

Głową państwa ukraińskiego był hetman. W swoich rękach miał pełnię władzy i decydujący głos w tworzeniu ustaw prawnych. Prowadził politykę zagraniczną, wyznaczał starszyznę, rozdawał ziemię, rozpatrywał apelacje sądowe, był głównodowodzącym wojska w całości. Hetmana wybierało wojsko na Generalnej Radzie. Kozactwo okrzykami, rzucając czapki w górę, obwieszczało akceptację swego kandydata. Najważniejszym momentem wyborów hetmana było wręczenie buławy z buńczukiem (buława z końskim ogonem) i chorągwi państwowej. To było przekazanie władzy nad państwem nowo wybranemu hetmanowi. Hetmańska buława była ze srebra albo pozłacana, ozdobiona drogocennymi kamieniami. Na świątecznych przemówieniach hetman trzymał buławę w ręce a przy innych okazjach kiedy hetman wizytował wojsko, **buńczuk-buławę** nad głową hetmana niósł **generalny buńczuczny**. Nazwa buńczuczny pochodzi od buńczuka a buńczuk to był długi na 3 metry drążek, u góry zakończony metalowym jabłkiem, spod którego zwisał koński ogon. Obok hetmana szedł tzw. **generalny chorąży** z hetmańską – państwową chorągwią. Hetmana w czasie wojennej wyprawy zastępował jeden ze starszyzny, wyznaczony przez hetmana.

Przy hetmanie główne urzędy sprawowała **generalna starszyzna**, której podlegali: generalny obozowy, sędziowie, ekonomi, skarbnik, pisarze, generalny chorąży i generalny buńczuczny. Starszyzna to niczym ministrowie w ukraińskim, kozackim państwie, którzy zarządzali różnymi sektorami.

Generalny obozowy kierował wojennymi zasobami państwa. Podczas wojny kierował mobilizacją i miał nadzór nad obozami. Pod specjalnym jego nadzorem była ciężka artyleria. Jemu podlegali starsi artylerzyści, chorąży, pisarze i otamani. W pułkowych obozach odpowiedzialność za nie spoczywała na pułkowych obozowych.

Generalni sędziowie pracowali w najwyższym sądzie ukraińskiego państwa. Głównym atrybutem sędziego była **sędziowska laska**, z obu stron zakończona srebrnym okuciem. Do generalnego sądu szły apelacje od niższych sędziów. Na początku kozacki sąd bazował na prawie zwyczajowym: „Gdzie trzech kozaków, tam dwóch sędzi trzeciego”. Później w sądownictwie zaczęto stosować niemieckie (magdeburskie albo saksońskie) prawo. Sądownictwo uporządkowali hetmani **Apostoł** i **Rozumowski**, tworząc strukturę sądowych instancji i sądowych procedur. Niżsi sędziowie to sędziowie pułkowi i grodzczy. W grodzkich sądach sędziami byli otamani. Większość sądów w miastach stosowało prawo magdeburskie.

Urząd **generalnego podskarbiego** utworzył najpierw hetman **Briuchoweckij**, później odnowił go hetman Apostoł. Państwo największe dochody miało z podatków, które płacili wielcy posiadacze ziemi. Podatek z ziemi nazywał się **poborem** albo **lanowym**. Kozactwo płaciło niewielkie podatki ale za to musieli odbyć wojskową służbę. Większą daninę dawali wieśniacy i mieszczenie. Znaczące dochody nadchodziły z przygranicznego cła, które nazywało się **indukta** od przywozu (importu) i **ewekta** od eksportu. Duża część państwowego przychodu była przeznaczana na wojsko w tym na kozacki szpital i na utrzymanie hetmana. Dla utrzymania starszyzny wyznaczano tzw. rangowe wsie, właściciele lasów i młynów.

Generalni adiutanci (osawuły) w liczbie dwóch pełnili funkcję służby przy

hetmanie. Kierowali niektórymi zastępami armii, robili przeglądy stanu wojska. Na radzie pilnowali porządku a na dworze hetmańskim witali gości.

Generalni chorąży i buńczuczny mieli pod swą opieką państwowe insygnia władzy (klejnoty) i państwową chorągiew.

Terytorium państwa było podzielone na tzw. **pułki** (odpowiedniki województw). Za panowania hetmana Chmielnickiego państwo podzielono na 17 pułków. Pułki dzielono na **sotni** (odpowiedniki powiatów). Nad pułkiem władzę sprawował pułkownik, nad sotnią stnik a w miastach otaman. Każdy starszyzna miał nie tylko władzę wojskową, ale i administracyjną. Wykonywał polecenia hetmana, miał nadzór nad skarbowymi sprawami, nad społecznym porządkiem, nad sądem, handlem i innymi dziedzinami codziennego życia. Do pomocy mogli wykorzystywać wojskowych obozowych, adiutantów, pisarzy, sędziów, urzędników kancelarii.

Miejscową starszyznę, w tamtych czasach, wybierała rada, później wszystkich urzędników naznaczał hetman. Przy wyznaczeniu pułkownika obowiązywała uroczysta ceremonia. Pułk zbierał się na głównym majdanie z chorągwiami. Przybywał hetmański delegat z nowym pułkownikiem. Witano ich chlebem i solą, grała wojskowa orkiestra, pochylano wszystkie chorągwie. Delegat powiadamiał wszystkich o nowej nominacji, pułkowy pisarz odczytywał hetmański uniwersał. Później wręczano pułkownikowi **pirnacz** (rodzaj buławy) i pułkową chorągiew. Kozactwo z okrzykiem akceptowało nominata i wyrzucało w górę czapki, czasami strzelając z rusznic.

ks. mgr Roman Malinowski

Opracowanie w oparciu o *kozackie latopisy*

P. s.

Ciąg dalszy nastąpi